

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl/Year: 6, Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 1

Mart/March-2025

**Safevilerin Devletleşme Süreci, Osmanlı Devleti İle İlişkileri ve Anadolu
Toplumuna Etkileri**
From Order to State: Safavid-Ottoman Relations and Their Impacts on Anatolian

Onur AKKOÇ

YL., Kırgızistan Türkiye Manas Üniv. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
YL., Kyrgyz Turkish Manas University Graduate School of Education
Bişkek, KIRGIZİSTAN
2050y01012@manas.edu.kg
<https://orcid.org/0009-0007-3906-2005>

Atıf / Citation: Akkoç, O. (2025). Safevilerin Devletleşme Süreci, Osmanlı Devleti İle İlişkileri ve Anadolu Toplumuna Etkileri. Genç Mütefekkirler Dergisi. 6 (1), 355-377
<https://dio.org/10.5281/zenodo.15054965>

Yayın Bilgisi/Publication Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi/Date Received: 18.02.2025
Kabul Tarihi/Date Accepted: 19.03.2025
Sayfa Aralığı/ Page Range:355-377

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Yayıncı / Published by: Nihat DEMİRKOL / TÜRKİYE

ÖZET

Bu çalışma, Safevî Devleti ve Osmanlı Devleti arasındaki siyasi, askeri ve dini rekabetin tarihsel gelişimini ve Anadolu toplumu üzerindeki sosyo-politik etkilerini incelemektedir. Safevî Tarikatı'nın nasıl bir devlet organizasyonuna dönüştüğü, Akkoyunlular ve Karakoyunlular ile olan etkileşimi analiz edilmiştir. Safevîlerin güç kazanma sürecinde izledikleri siyasi ve askeri stratejiler, Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttükleri faaliyetler ve Safevî hareketinin Anadolu'daki yayılımı ele alınmıştır. Osmanlı'nın, Safevî propagandasına karşı aldığı önlemler, özellikle II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemlerindeki politikalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Safevîlerin, Kızılbaş toplulukları aracılığıyla Anadolu'da destek bulma çabaları ve Osmanlı yönetiminin buna tepkileri incelenmiştir. Çalışmada ayrıca, Şah İsmail döneminde Safevî Devleti'nin kuruluş süreci, Osmanlı ile yapılan savaşlar ve diplomatik ilişkiler ele alınmıştır. 1514 Çaldıran Savaşı'nın askeri, siyasi ve toplumsal sonuçları analiz edilerek, Osmanlı-Safevî mücadelesinin mezhepsel, ekonomik ve diplomatik boyutlarıyla derinleşen bir çatışma olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Safevî, Osmanlı, Anadolu Toplumunu, Kızılbaş, Mezhepsel Ayrışma, Tarihsel Etkileşim

ABSTRACT

This study examines the historical development of the political, military, and religious rivalry between the Safavid and Ottoman Empires and its socio-political impact on Anatolian society. It analyzes how the Safavid Order transformed into a state organization and its interactions with major powers such as the Akkoyunlu and Karakoyunlu. The political and military strategies employed by the Safavids in their rise to power, their activities against the Ottoman Empire, and the expansion of the Safavid movement in Anatolia are explored. The study also evaluates the Ottoman response to Safavid propaganda, particularly the measures taken during the reigns of Bayezid II and Selim I. The Safavids' efforts to gain support through the Kızılbaş communities in Anatolia and the Ottoman administration's reactions to these efforts are examined. Additionally, the research focuses on the establishment of the Safavid State under Shah Ismail, the wars fought with the Ottomans, and the diplomatic relations between the two empires. The Battle of Chaldiran in 1514 is analyzed in terms of its military, political, and social consequences, emphasizing that the Ottoman-Safavid struggle was not merely a military rivalry but a multifaceted conflict with sectarian, economic, and diplomatic dimensions.

KeyWords: Safavid, Ottoman, Anatolian Society, Kızılbaş, Sectarian Divide, Historical Interaction

GİRİŞ

Bu çalışmada, Safevîlerin tarikat kökenli bir dini hareketten merkezi bir devlete dönüşme süreci ve bu süreçte Osmanlı Devleti ile geliştirdiği ilişkilerin Anadolu toplumu üzerindeki etkileri incelenmektedir. İlhanlıların çöküşüyle başlayan ve Timurluların egemenliği altında şekillenen İran siyasi tarihi, Safevîlerin yükselişi ile yeni bir dönemine girmiştir.

Timurlular döneminin sona ermesi ve Akkoyunluların bölgede güç kazanması, Safevî tarikatının yalnızca bir dini hareket olmaktan çıkıp bir devlet organizasyonu oluşturma sürecini hızlandırmıştır. Safevî tarikatı, Şeyh Safiyüddin Erdebilî'nin kurduğu ve Erdebil merkezli faaliyet gösteren bir dini hareket olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, Şeyh Cüneyt döneminden itibaren tarikat, siyasi kimlik kazanmaya başlamış ve Anadolu'daki Türkmen aşiretleri arasında geniş destek bulmuştur.

Şeyh Cüneyt'in Anadolu'ya gelişi ve burada tasavvufi-dini düşüncelerini yayma çabası, Safevî hareketinin Anadolu'da etkin bir yapıya dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Osmanlı Devleti, bu süreci başlangıçta dikkatle izlemiş ancak Safevî propagandasının özellikle Kızılbaş Türkmen toplulukları arasında yayılması Osmanlı merkezî otoritesi için bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmiştir.

Akkoyunlu Devleti'nin, Safevî tarikatının devletleşme sürecinde oynadığı rol, bu çalışmanın odak noktalarından biridir. Akkoyunlular, Safevî tarikatına başlangıçta hoşgörülü yaklaşmış ancak siyasi dengelerin değişmesiyle birlikte bu ilişki gerilimli bir hale dönüşmüştür. Özellikle Uzun Hasan ve oğlu Yakup Bey dönemlerinde Safevî tarikatı, Akkoyunlu yönetimi tarafından desteklenmiş ancak sonrasında Osmanlı-Safevî gerilimi derinleştikçe Akkoyunlular, Safevîler için güvenli bir liman olmaktan çıkmıştır.

Bu süreçte, Şeyh Cüneyt ve sonrasında Şeyh Haydar, Safevî hareketini dini bir tarikat olmaktan çıkarıp siyasi ve askeri bir güç haline dönüştürme yolunda önemli adımlar atmıştır. Şeyh Haydar'ın Kızılbaş Türkmenler üzerindeki etkisi ve bu toplulukların Safevî saflarına katılması, Safevîlerin Osmanlı ile doğrudan bir rekabet içine girmesine zemin hazırlamıştır. Safevîlerin devletleşme süreci.

1.1. Safevî Tarikatı ve Şeyh Cüneyt

Safevî tarikatı, Şeyh Safiyüddin Erdebili'nin ismiyle anılan ve onun öğretileri doğrultusunda şekillenen dini hareket olarak ortaya çıkmıştır (Hinz, 1992:5). Başlangıçta tasavvufi bir yapı olarak gelişen bu tarikat, özellikle Şeyh Cüneyt döneminde siyasi bir hedef doğrultusunda dönüşüm geçirmiştir. Şeyh Cüneyt'in liderliği altında, tarikat yalnızca dini bir yapı olmaktan çıkmış; askeri ve siyasi bir organizasyon olarak da güç kazanmaya başlamıştır.

Abdüllatif Kazvinî, bu süreci, Şeyh Cüneyt'in dini liderlikten siyasi liderliğe geçiş çabaları olarak değerlendirmektedir: "Din ve dünya liderliği, Şah İsmail'in büyükbabası olan o büyük zata ulaştığında, o zat dünya saltanatına yönelmiş ve Mürteza Ali'nin davasını yükseltmeye odaklanmıştır." (Kazvinî, 2011:24). Şeyh Cüneyt, babası İbrahim'in vefatının ardından tarikatın liderliğini devralmak istemiş, ancak siyasi iktidarı hedefleyen yaklaşımı nedeniyle tarikat içinde eleştirilere maruz kalmıştır. Bu durum, dönemin güçlü hükümdarlarından Karakoyunlu Sultanı Mirza Cihan Şah'ın dikkatini çekmiş ve Şeyh Cüneyt'in Karakoyunlu topraklarından ayrılması talep edilmiştir (Gündüz, 2018:24).

Bunun üzerine Anadolu'ya geçen Şeyh Cüneyt, Osmanlı Sultanı II. Murat'a müridlerinden birini göndererek kendisini himaye etmesini istemiştir. Ancak Sultan II. Murat, bu talebi "Yedi derviş bir postta oturur da iki hükümdar bir cihana sığmazmış." diyerek reddetmiştir (Âşık Paşazâde, 1928:264). 1449 yılında Osmanlı egemenliğinde bulunmayan Karamanoğulları topraklarına geçen Şeyh Cüneyt, burada dini ve siyasi fikirlerini yaymaya başlamıştır. Konya ve çevresinde yürüttüğü faaliyetler, özellikle Teke ve Varsak Türkmenleri üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Ancak Karaman Beyi İbrahim Bey'in müdahalesi üzerine bölgeden ayrılmak zorunda kalmış ve Memlük topraklarına sığınmıştır (Hinz, 1992:17-18).

1.2.Safevî Hareketinin Genişlemesi ve Osmanlı İçin Tehdit Haline Gelmesi

Şeyh Cüneyt'in Memlük topraklarında tarikatını genişletme çabaları, bölgede dikkat çekerek, dini çevrelerin tepkisine yol açmıştır. Bu gelişmeler, Memlük Sultanı Çakmak'ın emirleri doğrultusunda Şeyh Cüneyt'in Suriye'den çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır. Halep valisinin emriyle gerçekleştirilen bu operasyon, Safevî müritleri ile Memlük güçleri

arasında bir çatışmaya dönüşmüş ve bu olayda Şeyh Cüneyt'in yetmiş kadar müridi hayatını kaybetmiştir (Yazıcı, 1993). Bu gelişmelerin ardından Osmanlı topraklarına yönelen Şeyh Cüneyt, Canik bölgesine sığınmış ve burada kısa sürede yeni bir mürit grubu toplamayı başarmıştır. Bu dönemde, devlet kurma hedeflerini daha da netleştirerek Trabzon'daki Pontus Rum Devleti'ne karşı dini bir mücadeleye çağrı yapmıştır. Ancak Osmanlı baskısı nedeniyle Trabzon seferi başarısızlıkla sonuçlanmış ve Şeyh Cüneyt geri çekilmek zorunda kalmıştır (Gündüz, 2018:27).

Bu süreçte Diyarbakır'a geçerek Akkoyunlu lideri Uzun Hasan ile yakın ilişkiler geliştiren Şeyh Cüneyt, onun kız kardeşi Hatice Bengü ile evlenmiş ve bu evlilikten Haydar isimli oğlu dünyaya gelmiştir (Kazvinî, 2011:25). Akkoyunlu konfederasyonu içerisinde Avşar, Musullu, Döğer, Karamanlı ve Harbendülü gibi Türkmen aşiretleriyle güçlü bağlar kuran Şeyh Cüneyt, bölgedeki siyasi dengeleri etkileyebilecek önemli bir figür haline gelmiştir (Gündüz, 2018:27).

1.3. Safevî Hareketinin Şirvan Bölgesinde Yayılması ve Şeyh Cüneyt'in Ölümü

Diyarbakır'da üç yıl kaldıktan sonra Erdebil'e dönen Şeyh Cüneyt, bu süreçte Safevî tarikatının etkinliğini artırmıştır. Ancak, Erdebil'de kalıcı olamayarak Şirvan bölgesine yönelmiş ve burada Çerkezlerle karşı bir sefer düzenlemiştir. Şirvanşah hükümdarı Sultan Halil, Safevî hareketinin bu bölgede yayılmasını tehdit olarak algılamış ve Şeyh Cüneyt'in ortadan kaldırılması için girişimlerde bulunmuştur (Hinz, 1992:35).

Şeyh Cüneyt'in Şirvan bölgesindeki faaliyetleri, Erdebil'deki Safevî topluluğu içinde de bölünmelere yol açmıştır. Şeyh Cüneyt'in amcası Şeyh Cafer, Sultan Halil'e bir mektup yazarak Şeyh Cüneyt'in velayet sahibi olmadığını ve öldürülmesi gerektiğini bildirmiştir (Hinz, 1992:35). "*O, velayet sahibi değildir. Müritleri bir tarafa dağıtılmalı ve o, devlete isyan eden bir asi olarak cezalandırılmalıdır.*" (Kazvinî, 2011:24)

Bu mektubun ardından, Sultan Halil diplomatik bir girişimde bulunarak Şeyh Cüneyt'e bölgeyi terk etmesini emretmiştir. Ancak, Şeyh Cüneyt bu talebi reddederek Şirvan hükümdarına meydan okumuş ve elçisini öldürmüştür. Bu gelişme üzerine Sultan Halil, Safevî hareketine karşı askeri bir operasyon başlatmıştır (Hinz, 1992:35). 4 Mart 1460 tarihinde gerçekleşen savaşta, Şeyh Cüneyt bir okun isabet etmesi sonucu hayatını

kaybetmiştir. Bu olay, Safevî hareketinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve liderlik, Şeyh Haydar'ın eline geçmiştir (Kazvinî, 2011:24).

1.4. Şeyh Haydar'ın Yetiştirme Süreci ve Safevî Tarikatının Yeniden Yükselişi

Şeyh Cüneyt'in 1460 yılında Şirvanşahlarla girdiği savaşta öldürülmesinin ardından, henüz çocuk yaşta olan Şeyh Haydar, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan tarafından himaye altına alınmıştır. Uzun Hasan'ın sarayında büyüyen Haydar, dayısının Sünni mezhebine mensup olmasına rağmen, babası Şeyh Cüneyt'in görüşlerini benimseyerek Sünnilik dışı bir inanç sistemine yönelmiştir. Ancak, Şeyh Haydar'ın bu inanç anlayışını kimlerden aldığına dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Gündüz, 2018:29).

1470 yılında, Uzun Hasan'ın Timurlu hükümdarı Ebu Said ile yaptığı savaşın ardından, Haydar Safevî hanedanının merkezi olan Erdebil'e gitmiştir. Uzun Hasan, düzenlenen resmi bir törenle Şeyh Haydar'ı Safevî tarikatının lideri olarak atamış ve onun dini otoritesini meşrulaştırmıştır (Karadeniz, 2019:7). Bu atama, Safevî tarikatının yeniden canlanmasına öncülük etmiş ve Safevî müritlerinin Erdebil'e akın etmesine yol açmıştır.

1.5. Safevî Tarikatının Yayılması ve Haydar'ın Liderliği

Haydar'ın Safevî tarikatının lideri ilan edilmesi, Anadolu'nun farklı bölgelerinden ve çevre ülkelerden birçok müridin Erdebil'e gelmesine neden olmuştur. Bu gelişme, Safevî hareketinin sadece dini bir tarikat olarak kalmadığını, aynı zamanda geniş bir sosyal ve siyasi etki alanına ulaştığını göstermektedir. Bu dönemde, Osmanlı vilayetlerinden, Karaman, Teke, Hamid ili gibi Anadolu'nun güney bölgelerinden, ayrıca Suriye, Geylan ve Taliş gibi Hazar Denizi'nin güneybatı kesimlerinden gelen müritler, Haydar'ın liderliği altında Safevî hareketine katılmıştır (Hinz, 1992:63).

Şeyh Haydar, yetişkinlik çağına geldiğinde, dayısı Uzun Hasan'ın kızı Alemşah Begüm ile evlenmiştir. Bu evlilik, Safevî hareketi ile Akkoyunlu hükümdarlığı arasındaki bağları güçlendirmiş ve iki siyasi gücün yakınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Şeyh Haydar ile Alemşah Begüm'ün evliliğinden Sultan Ali, İsmail ve İbrahim adında üç çocuğu dünyaya gelmiştir (Hinz, 1992:63 & Gündüz, 2018:29).

1.6. Şeyh Haydar'ın Askeri Faaliyetleri ve Safevî Propagandasının Güçlenmesi

Şeyh Haydar, Safevî hareketini sadece dini bir tarikat olarak değil, aynı zamanda askeri ve siyasi bir güç olarak da konumlandırmıştır. Babasının izinden giderek Şirvanşahlara karşı bir intikam savaşı başlatmak için hazırlıklara girişmiştir. Bu dönemde Safevî tekkesinde müritlerine askeri eğitimler verilmiş, savaş malzemeleri üretilmiş ve Safevî müritleri giderek daha disiplinli bir askeri organizasyona dönüşmüştür (Rumlu, 2017:323).

Gerekli hazırlıkları tamamladıktan sonra, Şeyh Haydar kuzeydeki Çerkezlerle karşı bir gaza ilan etmiştir. Bu sefer sırasında, Şeyh Haydar Safevî birlikleriyle Şirvanşah topraklarını hızla geçerek Çerkezlerle saldırmış ve bu akından büyük miktarda ganimet ve köle elde etmiştir. Şeyh Haydar' bu seferi sadece ekonomik kazanç sağlama amacı olarak görmemiştir. Şeyh Haydar, bu seferi Safevî ordusunun askeri kapasitesini test etmek ve müritlerinin savaş deneyimini artırmak için bir fırsat olarak değerlendirmiştir. (Gündüz, 2018:30).

Şeyh Haydar'ın askeri faaliyetleri, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın dikkatini çekmiş ve Uzun Hasan onu bu tür saldırıları durdurması konusunda uyarmıştır. Uzun Hasan, eğer Haydar ve müritleri bu faaliyetlerine devam ederse, Safevîlerin Erdebil'den çıkarılacağı tehdidinde bulunmuştur (Gündüz, 2018:30).

1.7. Kızılbaş Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Safevîlerin Siyasi Kimlik Kazanması

Bu uyarının ardından, Şeyh Haydar, müritlerini kendi tarafında olanlar ve olmayanlar diye ayırmak amacıyla, kendisine bağlı olanların “taç” adı verilen on iki dilimli kızıl bir sarık kullanmalarını istemiştir. Bu başlık, Safevîlerin Alevi inancını ve On İki İmam'ı simgelemektedir. Osmanlı yönetiminin “Kızılbaş” terimini kullanmasının nedeni de bu sembolik başlık olmuştur (Dedeyev, 2008:215). “Kızılbaşlık, yalnızca dini bir kimlik değil, aynı zamanda Safevî Devleti'nin siyasi ve sosyal yapısını temsil eden bir kavram haline gelmiştir.” (Musalı, 2018:9-10)

Bu dönemde Kızılbaş terimi, yalnızca Safevî müritlerini değil, aynı zamanda Safevîler adına savaşan Türk boylarını ifade etmek için de kullanılmıştır. Bu, Safevî Devleti'nin siyasi ideolojisinin yalnızca mistik bir öğretiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda etnik ve coğrafi bir yapı kazandığını göstermektedir (Hinz, 1992:65).

1.8. Şeyh Haydar'ın Son Seferi ve Ölümü

1478 yılında Uzun Hasan'ın ölümü sonrasında Safevî hareketi, Akkoyunlu Devleti ile daha açık bir rekabet içine girmiştir. Bu süreçte, Şeyh Haydar müritleriyle birlikte Şirvanşahlar üzerine yeni bir sefer düzenlemiş ve Şamahı'yı ele geçirdikten sonra Derbend'i kuşatma altına almıştır. Şirvanşah Sultanı Ferruh Yaser, bu saldırıya karşı koyabilmek için damadı olan Akkoyunlu hükümdarı Sultan Yakup'tan yardım talep etmiştir (Gündüz, 2018:34). Sultan Yakup, gelen yardım talebi üzerine Safevî hareketinin kontrol altına alınması gerektiğine karar vererek, komutanlarından Biçenli Süleyman Bey'i Şirvan'a göndererek Haydar'a karşı harekete geçmiştir (Rumlu, 2017:326).

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, Şeyh Haydar Derbend kuşatmasını yarıda bırakmış ve Akkoyunlu ordusuyla karşılaşmak için Tabersaran'a ilerlemiştir. Bu savaşta, Safevî kuvvetleri büyük bir direniş göstermiş olmasına rağmen, Akkoyunlu birliklerinin sayıca üstünlüğü karşısında ağır kayıplar vermiştir. Şeyh Haydar, tıpkı babası Şeyh Cüneyt gibi, bir savaş sırasında aldığı ok darbesiyle hayatını kaybetmiştir (Kazvinî, 2011:26-27).

Haydar'ın ölümü, Safevî hareketinin liderlik krizine girmesine yol açmış, ancak Safevîler tamamen ortadan kalkmamış, hareketin liderliği ilerleyen süreçte Şah İsmail'e geçerek yeni bir dönemin başlangıcına zemin hazırlamıştır.

1.9. Safevî Ailesinin Sürgünü ve Liderlik Değişimi

Şeyh Haydar'ın 1488 yılında Akkoyunlu hükümdarı Sultan Yakup'un emriyle öldürülmesinin ardından, Safevî hareketi dağılma sürecine girmiştir. Bu çöküşü kalıcı hale getirmek isteyen Sultan Yakup, Şeyh Haydar'ın eşi ve aynı zamanda kendi kız kardeşi olan Alemşah Begüm ile çocuklarını Fars eyaletindeki İstahr Kalesi'ne hapsedmiştir (Gündüz, 2018:35).

Bu karar, Safevî ailesinin siyasi etkisini tamamen ortadan kaldırmayı ve hareketin gelecekteki potansiyel liderlerini etkisiz hale getirmeyi amaçlamaktadır. Alemşah Begüm ve çocuklarının hapsedilmesi, Safevî hareketinin ideolojik ve siyasi varlığının yok edilmesine yönelik önemli bir girişim olarak değerlendirilmiştir.

1.10.Akkoyunlu Taht Mücadelesi ve Safevî Hareketinin Yeniden Yükselişi

Sultan Yakup'un 1491 yılında genç yaşta ölmesi, Akkoyunlu Devleti içinde derin bir taht mücadelesinin başlamasına neden olmuştur. Bu iç çekişme, devletin siyasi yapısını istikrarsızlaştırmış ve hanedan içindeki güç mücadelelerini şiddetlendirmiştir. Sultan Yakup'un ölümünün ardından, oğlu Baysungur kısa bir süre için tahta çıkmış ancak siyasi entrikalar sonucu 1492'de Akkoyunlu tahtını Rüstem Bey ele geçirmiştir.

Baysungur, tahttan indirilmesinin ardından dedesi Şirvanşah Ferruh Yaser'e sığınmıştır. Bu süreçte, Rüstem Bey Akkoyunlu tahtındaki konumunu sağlamlaştırmak için Safevî hareketini kendi lehine kullanmak istemiştir. Bu doğrultuda, İstahr Kalesi'nde hapsedilen Alemşah Begüm ve çocuklarını serbest bırakmış ve onların Erdebil'e dönmelerine izin vermiştir (Rumlu, 2017:333). Rüstem Bey bu hareketi ile Safevî ailesini serbest bırakarak, Kızılbaşları kendi tarafına çekmek ve Şeyh Haydar'ın müritlerini kontrol altına almak istemiştir. (Rumlu, 2017:333)

Bu stratejik hamle, Rüstem Bey'in Akkoyunlu tahtındaki rakipleri karşısında destek kazanma çabasının bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Safevî ailesinin Erdebil'e dönüşü, Safevî hareketinin yeniden canlanmasının ve ilerleyen süreçte bir devlet gücüne dönüşmesinin temel taşlarını oluşturmuştur.

1.11.Sultan Hoca Ali'nin Liderliği ve Safevî Hareketinin Güçlenmesi

Erdebil'e dönüşün ardından, Şeyh Haydar'ın büyük oğlu Sultan Hoca Ali, Safevî tarikatının yeni lideri olarak kabul edilmiştir (Rumlu, 2017:326). Sultan Hoca Ali'nin liderliğinde, Kızılbaş müritleri Erdebil'e akın etmiş ve tarikat yeniden güç kazanmaya başlamıştır.

Bu gelişmeler, Sultan Rüstem'in Kızılbaşları kendi saflarına çekme stratejisinin başlangıçta başarılı olduğunu göstermektedir. Nitekim Sultan Rüstem'in desteğiyle Akkoyunlu ordusu, Kızılbaşların yardımıyla bir isyanı bastırmış ve Baysungur'un siyasi etkisini ortadan kaldırmıştır. Ancak, Safevî tarikatının güçlenmesi Sultan Rüstem için kısa sürede yeni bir tehdit haline gelmiştir.

Safevî hareketi, Akkoyunlu iç mücadelesinde başlangıçta Sultan Rüstem'in lehine bir unsur olarak görülse de kısa sürede, bağımsız bir siyasi güç haline gelerek Akkoyunlu yönetimi için bir tehdit unsuru oluşturmuştur (Rumlu, 2017:342).

1.12.Sultan Rüstem'in Safevî Tehdidine Karşı Önlemleri ve İsmail'in Kaçışı

Sultan Hoca Ali'nin liderliğindeki Safevî hareketi, Akkoyunlu Devleti içinde yeni bir siyasi denge unsuru haline gelmiştir. Bu durum karşısında, Sultan Rüstem giderek güçlenen Safevî liderliğini tehdit olarak algılamış ve Sultan Hoca Ali'nin öldürülmesine karar vermiştir (Rumlu, 2017:342). Safevî tarikatının bir devletleşme sürecine girmesi, Akkoyunlu hanedanı için tahammül edilemez bir tehlike haline gelmiştir (Rumlu, 2017:342)

Ölüm emrinden haberdar olan Sultan Hoca Ali, tarikatın liderlik yapısını güvence altına almak için halefi olarak kardeşi İsmail'i belirlemiş ve onun Erdebil'den kaçmasını sağlamıştır. Bu karar, Safevî hareketinin devamlılığını sağlamak için kritik bir hamle olmuştur. İsmail, Erdebil'den ayrılarak Gilan'a sığınmış ve burada yeni bir lider olarak yetiştirilmiştir. Bu süreç, Safevî Devleti'nin doğrudan devletleşme sürecine adım atmasını sağlayacak önemli bir dönemeç olmuştur.

1.13. İsmail'in Gilan'dan Çıkışı ve Safevî Devleti'nin Kuruluşu

İsmail'in Gilan'da geçirdiği altı yıl, Akkoyunlu Devleti'nin zayıflaması ve bölgede artan siyasi kargaşayla sona ermiştir. Bu dönemde Akkoyunlu yönetimi, iç mücadelelerle zayıflarken, Osmanlılar ve Timur'un mirasını sürdüren Orta Asya hanlıkları bölgede etkisini arttırmıştır. Bu siyasi boşluktan yararlanmak isteyen İsmail, dedesi Şeyh Cüneyt ve babası Şeyh Haydar'dan miras aldığı dünya saltanatı fikrini gerçekleştirmek amacıyla Gilan'dan ayrılmış ve Ercivan'a gelerek burayı Safevî hareketinin ilk merkezi olarak belirlemiştir (Gündüz, 2018:47).

Bahar aylarının gelmesiyle İsmail, öncelikle Erdebil'e, ardından Erzincan'a harekât etmiş ve burada kendisine bağlı Kızılbaş topluluklarını bir araya getirmiştir. Bu süreçte, Ustacalu, Şamlu, Tekeli, Varsak, Rumlu, Dulkadirli, Afşar, Kaçar, Karacadağ sûfilere gibi Türkmen aşiretlerinden gelen müritler, İsmail'in liderliğinde birleşmiştir (Kazvinî, 2011:32). Toplamda yedi bin kişiden oluşan bu ordu, sadece bir askeri güç değil, aynı zamanda Safevî ideolojisini taşıyan bir birlik olarak hareket etmiştir.

1501 yılında İsmail, ilk olarak Şirvan'ı, ardından aynı yıl içinde Şarur'daki savaşı kazanarak Nahcivan'ı ele geçirmiştir. Bu savaşta, Akkoyunlu emirlerinden ve

askerlerinden sekiz bin kişi öldürülmüş ve Safevîler, bölgedeki en güçlü askeri otoritelerden biri haline gelmiştir (Kazvinî, 2011:32).

1.14. Tebriz'in Alınması ve Safevî Devleti'nin Kuruluşu

İsmail, Akkoyunlular karşısında kazandığı bu zaferin ardından Tebriz'e yürüyüş başlatmış ve 1501 yılında şehri ele geçirerek burayı Safevî saltanatının başkenti ilan etmiştir. Bu gelişme, Safevî Devleti'nin resmi olarak kurulduğu tarih olarak kabul edilir (Karadeniz, 2015:63).

Safevî Devleti, Anadolu ve İran coğrafyasında Kızılbaş Türkmenlerin askeri ve ideolojik desteğiyle kurulmuş, bu unsurların güçlü olduğu bölgelerde hızla otoritesini sağlamlaştırmıştır. (Musalı, 2018:31) Tebriz'in başkent ilan edilmesiyle birlikte, İsmail, Safevî Devleti'ni resmileştirmiş ve burada "Şah" unvanını alarak, bundan sonra "Şah İsmail" olarak anılmaya başlanmıştır. Bu unvan değişikliği, Safevî hareketinin sadece bir tarikat olmaktan çıkıp, siyasi ve askeri bir devlet yapısına dönüştüğünü simgelemektedir.

Şah İsmail, Safevî Devleti'ni büyük dedesi Şeyh Safiyüddin Erdebilî'nin mirasına dayandırmış ve devlete Safevî adını vermiştir. Tebriz'deki saltanat ilanı sırasında, Safevî hanedanının dini kökenini vurgulamak amacıyla, On İki İmam, babası Şeyh Haydar ve dedesi Şeyh Cüneyt adına hutbeler okutmuştur (Uzunçarşılı, 1983:253).

1.15. Safevî Devleti'nin Kurumsallaşması ve Şiiğin Resmi Mezhep İlan Edilmesi

Safevî Devleti'nin kurumsallaşması sürecinde, Şah İsmail devletin bağımsızlığını pekiştirmek amacıyla kendi adına para bastırmıştır. Safevî sikkeleri üzerine On İki İmam, Şeyh Haydar ve Şeyh Cüneyt'in isimlerini kazıtarak, devletin resmi mezhebini Şiilik olarak ilan etmiştir. Şah İsmail'in Tebriz'de gerçekleştirdiği mezhep reformu, yalnızca dini bir dönüşüm değil, aynı zamanda İran coğrafyasında güçlü bir Şii devletin inşasına yönelik bilinçli bir politik adımdır. (Kazvinî, 2011:25)

Safevî Devleti'nin kuruluşu, Şeyh Cüneyt ile başlayan dünya saltanatı düşüncesinin Şah İsmail tarafından tamamlanmasını simgelemektedir. Şah İsmail'in genç yaşta elde ettiği bu başarı, hem dedesi Şeyh Cüneyt'in ideallerini gerçekleştirdiğini hem de babası Şeyh Haydar'ın intikamını aldığını göstermektedir.

1.16.Kuruluş Sonrası Göç Politikaları ve Anadolu-İran İlişkileri

Tarikattan devlet statüsüne yükselen Safevîler, gücünü dini ve dünyevi otoritenin birleşiminden almaktaydı. Şah İsmail'in "menem hem pîr ü hem sultân-ı âlem" (Görkaş, 2009:130) ifadesi, onun hem dini hem de dünyevi bir lider olduğunu vurgulamaktadır. Bu vurgu, Şah İsmail'in, hükümdarlığını mutlak otoriteye dayandırarak, teokratik bir yönetim anlayışı geliştirdiğini göstermektedir.

Safevî Devleti, kuruluşunun ardından İran coğrafyasında büyük bir mezhepsel dönüşüm sürecine girişmiş ancak bu dönüşüm, İran'daki çoğunluk Sünni halk tarafından başlangıçta büyük bir dirençle karşılanmıştır. Bu nedenle, Safevî yönetimi kendi ideolojik temellerini sağlamlaştırmak ve nüfus desteğini artırmak için Anadolu'daki Kızılbaş Türkmenleri İran'a çekmeyi amaçlayan sistematik bir göç politikası benimsemiştir.

1.17.Anadolu'dan İran'a Yönelik Göç ve Osmanlı'nın Tedbirleri

Şah İsmail, Anadolu'dan yeterli sayıda Kızılbaş mürit getirilmediği takdirde İran'daki otoritesinin zayıflayacağını öngörerek, Anadolu'daki Safevî sempatanlarını İran'a göç etmeye teşvik etmiştir. Bu durum, Osmanlı Devleti ve Dulkadirli Beyliği tarafından büyük bir tehdit olarak algılanmış ve göç hareketlerini engellemek için çeşitli tedbirler alınmasına neden olmuştur. Bu önlemlerin temel motivasyonu, Anadolu'dan İran'a büyük ölçekli bir nüfus kaymasının, Osmanlı vergi sisteminde ciddi gelir kayıplarına yol açabileceği endişesiydi (Sümer, 1999:25).

Osmanlı ve Dulkadir Beyliği'nin göçleri önleme çabalarına rağmen, Anadolu ile İran arasındaki etkileşim devam etmiştir. Bu durumu gösteren önemli belgelerden biri de Şah İsmail'in Osmanlı Sultanı II. Bayezid'e yazdığı mektuptur (Baharlu, 2023:27). Bu mektupta Şah İsmail, Osmanlı topraklarından Safevî Devleti'ne göç etmek isteyen Kızılbaşlara neden izin verilmediğini sorgulamış ve göç etmek isteyenlere engel olunmamasını talep etmiştir (Baharlu, 2023:11).

Osmanlı Devleti, Şah İsmail'e verdiği yanıtta, göçlerin Osmanlı vergi sistemine zarar vereceğini belirterek, yalnızca geri dönmeleri şartıyla göç etmek isteyenlere izin verileceğini bildirmiştir (Sümer, 1999:25). Ancak alınan tüm tedbirlere rağmen Safevî topraklarına göçler devam etmiş ve bu durum Osmanlı-Safevî ilişkilerinde önemli bir gerginlik kaynağı olmuştur.

1.18. Safevî-Osmanlı Çatışması ve Dulkadirli Seferi

Şah İsmail, Osmanlı ve Dulkadir Beyliği'nin aldığı göç önlemlerine karşılık olarak, doğrudan bir askerî harekât başlatma kararı almıştır. Bu çerçevede, 1507 yılında Dulkadirli Beyi Alaüddeve üzerine bir sefer düzenleyerek, ordusuyla Osmanlı sınırına kadar ilerlemiştir.

"Şah İsmail'in Amasya'ya kadar ilerleyerek Anadolu'daki müritlerini etrafında toplama çabası, Osmanlı tarafından büyük bir tehdit olarak değerlendirilmiş ve bu durum Osmanlı-Safevî çatışmasının temel nedenlerinden biri haline gelmiştir." (Sümer, 1999:28)

Osmanlı yönetimi, Safevîlerin Anadolu üzerindeki artan nüfuzuna karşı daha sert önlemler almaya başlamış, özellikle Kızılbaş hareketine karşı bir baskı politikası uygulamaya koymuştur. Bu süreç, Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı'nın Safevîler karşısında kesin bir askeri strateji belirlemesine neden olmuştur.

1.19. Horasan Zaferi ve Safevîlerin Bölgesel Güç Haline Gelmesi

1510 yılında, Şah İsmail, doğu sınırlarında büyük bir zafer kazanarak, Özbek lider Muhammed Şibani Han'ı mağlup etmiştir. Bu zafer, Horasan ve Maverâünnehir bölgesindeki Safevî hâkimiyetini sağlamlaştırarak, devletin Ceyhun Nehri'nden Fırat'a kadar geniş bir coğrafyada kontrol sağlamasına zemin hazırlamıştır. Şah İsmail'in Horasan'daki zaferi, Safevî Devleti'nin yalnızca İran sınırları içinde değil, tüm İslam dünyasında siyasi ve askeri bir güç haline geldiğini gösteren kritik bir dönüm noktası olmuştur. (Sümer, 1999:31)

Bu zaferin ardından Safevî Devleti hem ekonomik hem de askeri olarak büyük bir güç kazanmıştır. Horasan'ın ele geçirilmesi, Safevîlerin sadece İran coğrafyasında değil, Asya'daki önemli ticaret yolları ve stratejik noktalar üzerinde de hâkimiyet kurmasını sağlamış ve Safevî Devleti'nin bölgesel etkinliğini arttırmıştır.

Safevîlerin Asya'daki ticaret yolları üzerinde hâkimiyet kurması, devletin ekonomik gücünü önemli ölçüde artırmıştır. Bu sayede, Tebriz ve diğer büyük şehirlerde güçlü bir yönetim sistemi oluşturulmuş, Şii İslam'ın bölgedeki etkisi daha da derinleşmiştir. Safevî Devleti'nin Şii İslam'ı yayma politikası, Horasan ve İran'ın diğer bölgelerinde Sünni nüfusun Şiileştirilmesi sürecini hızlandırmıştır. (Musalı, 2018:40)

2. Safevî-Osmanlı İlişkileri ve Anadolu Toplumuna Etkileri

2.1. Şahkulu İsyanı ve Osmanlı'da Kızılbaş Tehdidi

Osmanlı Devleti'nin Teke Sancağı, Kızılbaş nüfusunun yoğun olduğu bölgelerden biri olarak bilinmekteydi. Bölgede, Safevî propagandasından etkilenen ve Şahkulu Baba olarak bilinen bir Kızılbaş dervişi ön plana çıkmıştır. Şahkulu, Şah İsmail'in Anadolu'da artan nüfuzunu ve Osmanlı merkezî otoritesinin zayıflığını fırsat bilerek bir isyan hareketi başlatmıştır. Matrakçı Nasuh isyanı şu şekilde aktarmıştır: "Şahkulu'nun ayaklanması, yalnızca dini bir hareket değil, aynı zamanda Osmanlı içindeki yönetsel sorunlara tepki olarak gelişen toplumsal bir başkaldırı niteliğindedir." (Matrakçı Nasuh, 2015:15)

Bu dönemde, Osmanlı tahtının veliaht adaylarından Şehzade Korkut, Teke Sancağı'nda bulunmaktaydı. Ancak Korkut, Teke'ye alışmamış ve daha önce atandığı Saruhan Sancağı'na dönmek istemekteydi. Bu özlemle hareket eden Korkut, bir gece adamlarıyla birlikte ansızın Saruhan'a doğru yola çıkmıştır. Şahkulu ve müritleri, Korkut'un bu beklenmedik hareketini, Sultan Bayezid'in öldüğü ve Korkut'un taht için İstanbul'a gitmekte olduğu şeklinde yorumlamıştır. Bu yanlış bilginin etkisiyle, Şahkulu ve adamları, Korkut'un kervanına saldırı düzenlemiş ancak Korkut, bu saldırıdan kaçarak canını kurtarmıştır. Bu olay, Osmanlı tarihinde "Şahkulu İsyanı" olarak kayıtlara geçmiştir (Matrakçı Nasuh, 2015:15).

2.2. Şahkulu İsyanı'nın Nedenleri ve Osmanlı'nın Tepkisi

Şahkulu İsyanı'nın temelinde, Osmanlı merkezî yönetiminin halkın şikâyetlerine yeterince yanıt verememesi, vergi yüklerinin artması ve Safevî propagandasının etkisi yer almaktadır. Sultan Bayezid'in yaşlılığı ve yönetimdeki gevşeme, Anadolu'da otoritenin zayıflamasına neden olmuş, bu durum isyancı grupların güç kazanmasını kolaylaştırmıştır.

Şahkulu'nun ordusu, çeşitli sosyal tabakalardan gelen kişileri bünyesinde barındırmaktaydı. Bu gruplar arasında Osmanlı yönetiminden hoşnut olmayan sipahiler, toprakları ellerinden alınmış köylüler ve yoksul Türkmenler bulunmaktaydı (Matrakçı Nasuh, 2015:15). "Şahkulu'nun liderliğindeki isyancı güçler, Osmanlı ordularının müdahalelerine rağmen, peş peşe zaferler elde etmiş ve bu başarıları, Şahkulu'nun mürit sayısını hızla artırmıştır." (Sümer, 1999:35) İsyancılar, Osmanlı müdahalesine rağmen

Kütahya üzerine yürümüş ve burada Anadolu Beylerbeyi Karagöz Paşa'yı yenerek öldürmüşlerdir. Bu zafer, Şahkulu'nun Anadolu'daki otoritesini daha da güçlendirmiştir (Sümer, 1999:35).

2.3. Şahkulu'nun Geri Çekilişi ve Son Mücadelesi

Kütahya'daki zaferin ardından, Şahkulu ve adamları, Sultan Bayezid'in ölmediğini öğrenince geri çekilerek Teke'ye dönmüştür. Ancak burada, Osmanlı Vezir-i Azamı Hadım Ali Paşa'nın düzenlediği büyük bir kuşatmayla karşılaşmışlardır. Şahkulu ve müritleri, ani bir hücum ile Osmanlı kuşatmasını yarararak kaçmayı başarmışlardır. Kaçışın ardından Hadım Ali Paşa'nın takibi sonucu, Şahkulu ve müritleri Sivas'ta tekrar yakalanmış ve burada Osmanlı ordusu ile Safevî destekçileri arasında büyük bir çatışma yaşanmıştır. Bu çarpışma sırasında, Osmanlı Veziri Hadım Ali Paşa öldürülmüş ve Osmanlı birlikleri ağır bir yenilgiye uğramıştır (2 Temmuz 1511). "Şahkulu'nun isyanı, Osmanlı'nın Anadolu'daki merkezî otoritesinin zayıflığını gözler önüne sermiş ve Kızılbaş hareketinin Osmanlı devleti açısından nasıl büyük bir tehdit oluşturabileceğini açıkça ortaya koymuştur." (Uzunçarşılı, 1983:256)

Ancak bu çarpışmada Şahkulu da ağır yaralanmış ve kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir. Şahkulu'nun ölümü, isyanın askeri gücünü büyük ölçüde kırmış olsa da Safevî propagandasının Anadolu'da ne kadar güçlü olduğunu göstermesi açısından Osmanlı yönetimi için önemli bir uyarı niteliği taşımıştır (Uzunçarşılı, 1983:256). Şahkulu'nun ölümünün ardından, yanında bulunan ve kendisine vezir tayin ettiği Türkmen ileri gelenleri, kalan müritleri önce Erzincan'a, ardından ise Safevî başkenti Tebriz'e götürmüştür. Bu durum, Anadolu'dan Safevî topraklarına yönelen ilk büyük Kızılbaş göçlerinden biri olarak değerlendirilmelidir (Rumlu, 2017:413).

2.4. Şahkulu İsyanı'nın Osmanlı-Safevî İlişkilerine Etkisi

Şahkulu'nun isyanı, Osmanlı-Safevî ilişkilerinde gerginliğin tırmanmasına neden olmuş ve Anadolu'daki Kızılbaş hareketlerinin Osmanlı için büyük bir tehdit olduğu görüşünü pekiştirmiştir. Osmanlı yönetimi, bu olayın ardından Anadolu'daki Kızılbaş unsurlara karşı daha sert tedbirler almaya başlamış, özellikle II. Bayezid'in yerine tahta çıkan Yavuz Sultan Selim döneminde Safevîlere yönelik askeri ve siyasi önlemler hız kazanmıştır. "Şahkulu İsyanı, Osmanlı Devleti'nin iç bütünlüğünü sarsan ve Safevî

Devleti'nin Anadolu'daki nüfuzunu gözler önüne seren en önemli olaylardan biri olmuştur." (Uzunçarşılı, 1983:256)

Bu isyan, Osmanlı yönetiminin Anadolu'daki Kızılbaş hareketlerine karşı daha girişken bir tutum geliştirmesine ve ilerleyen yıllarda Yavuz Sultan Selim'in Safevîler üzerine büyük bir sefer düzenlemesine zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda, Anadolu'daki sosyal ve ekonomik sorunların nasıl siyasi çatışmalara dönüşebileceğini gösteren kritik bir olay olarak Osmanlı tarihine geçmiştir.

2.5. Sultan Selim ve Safevî Siyaseti

Sultan Bayezid'in yaşlılığı ve nıkris hastalığına yakalanması, Osmanlı Devleti'nde yönetim zafiyetine yol açmıştır. Bu süreçte, devlet işlerinin idaresi vezirleri Ali ve Mustafa Paşa'ya devredilmiş, ancak bu iki vezirin aldığı kararlar halk arasında büyük bir hoşnutsuzluk yaratmış ve Osmanlı yönetiminde ciddi aksamalara sebep olmuştur (Söylemez, 2012:64).

Sultan Bayezid, tahtı en büyük oğlu Şehzade Ahmet'e bırakmayı planlamışsa da Trabzon Sancağı'nda bulunan Şehzade Selim, babasının bu tercihini kabul etmeyerek, Yeniçeri Ocağı'nın da desteğini alarak darbe girişiminde bulunmuştur. Bu hamle sonucunda, Sultan Bayezid tahtı oğlu Selim'e bırakmak zorunda kalmıştır. Sultan Selim, Osmanlı tahtına çıktıktan sonra taht mücadelesini tamamen sona erdirmek amacıyla kardeşleri Korkut ve Ahmet başta olmak üzere rakiplerini ortadan kaldırarak Osmanlı tahtının tek hâkimi olmuştur.

Sultan Selim, tahtta kesin hâkimiyet sağladıktan sonra, Osmanlı Devleti için en büyük tehdit Safevîleri görmüş, bu devlet üzerine büyük bir sefer düzenlemeye karar vermiştir (Solakzâde, 1989:15).

2.6. Sultan Selim'in Safevî Seferi ve Osmanlı Stratejisi

Sultan Selim, tahta çıktıktan sonra Safevî Devleti'ni en büyük siyasi ve askeri tehdit olarak görerek, Şah İsmail'e karşı bir sefer düzenlemeye karar vermiştir. Bu karar öncesinde Osmanlı ulemasıyla istişare eden Sultan Selim, Safevîleri dini ve siyasi açıdan bir tehdit olarak tanımlamış ve Osmanlı topraklarında Safevî yanlısı Kızılbaş hareketini kontrol altına almak istemiştir (Solakzâde, 1989:15).

1514 yılında Osmanlı ordusu Safevî topraklarına doğru harekete geçmiş ve Erzincan'a ulaşmıştır. Ancak Safevî ordusu, Osmanlı kuvvetlerini burada karşılamaktan kaçınmıştır (Uzunçarşılı, 1983:261). Erzincan'da Safevîlerin savaş meydanına çıkmaması, Osmanlı ordusu içinde huzursuzluk yaratmış, bazı yeniçeriler geri dönme talebinde bulunmuştur. Ancak Sultan Selim, sefere devam etme kararı almış ve ordusunu doğuya doğru ilerletmiştir (Uzunçarşılı, 1983:263). Safevî ordusu, Osmanlı ilerleyişini durdurmak amacıyla Tebriz yakınlarındaki Çaldıran Ovası'nda 23 Ağustos 1514 yılında Osmanlı kuvvetleriyle karşı karşıya gelmiştir (Rumlu, 2017:424).

2.7.Çaldıran Muharebesi ve Safevîler Üzerindeki Etkileri

Safevîler, Osmanlı ordusuna kıyasla sayıca az olmasına rağmen, savaşta güçlü bir süvari birliğine sahipti. Ancak Safevî ordusunun ateşli silahlardan yoksun olması, savaşın gidişatını doğrudan etkilemiştir (Rumlu, 2017:424). Osmanlı ordusu, topçu birlikleri ve tüfekli askerleri ile Safevî süvarilerine karşı büyük bir üstünlük sağlamıştır. Safevîler, geleneksel süvari taktikleriyle Osmanlı hatlarını yarmaya çalışmış ancak Osmanlı topçusunun yoğun ateşi Safevî ordusunu ağır kayıplara uğratmıştır. Bu savaşta, Şah İsmail'in önemli emirlerinden Ustacluoğlu Mehmet Han gibi komutanlar da hayatını kaybetmiştir (Solakzâde, 1989:24).

"Çaldıran Muharebesi, Osmanlı Devleti'nin Safevîler karşısındaki kesin üstünlüğünü gösteren en büyük zaferlerden biri olmuştur." (Uzunçarşılı, 1983:263) Savaşın sonunda Osmanlı kuvvetleri kesin bir zafer elde etmiş ve Tebriz Osmanlı kontrolüne geçmiştir. Ancak, Osmanlı ordusunun Tebriz'de uzun süre kalamaması ve geri çekilmek zorunda kalması, Safevîlerin tamamen ortadan kaldırılmasını önlemiştir.

2.8. Savaş Sonrası Safevîlerin Durumu ve Osmanlı Hâkimiyetinin Pekişmesi

Çaldıran Muharebesi'nden sonra Şah İsmail, Osmanlılar ile doğrudan bir barış görüşmesi başlatmayı planlamıştır. Ancak Osmanlı ordusunun Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ilerlemesi ve stratejik bölgeleri ele geçirmesi, Safevîlerin bu süreçte etkili bir savunma yapmasını zorlaştırmıştır.

Bu süreçte Osmanlılar Harput, Erzincan ve Diyarbakır gibi stratejik kaleleri ele geçirerek bölgedeki Safevî otoritesini zayıflatmıştır (Rumlu, 2017:432). Safevîlerin bu kaleleri

kaybetmesi, Osmanlıların Anadolu üzerindeki hâkimiyetini pekiştirmiş ve Safevî Devleti'nin Doğu Anadolu'daki etkinliğini sona erdirmiştir (Sümer, 1999:39).

Şah İsmail, yaşanan bu askeri yenilgilerin ardından Osmanlı Devletiyle diplomatik yollarla barış sağlamaya çalışmış, ancak Osmanlı yönetimi Safevîlerin tamamen etkisiz hale getirilmesi gerektiğini düşünerek bu girişimlere mesafeli yaklaşmıştır (Sümer, 1999:39).

2.9. Sultan Selim'in Safevî Politikası ve Osmanlı Devleti'nin Doğu Siyaseti

Sultan Selim, Safevî Devleti'ni tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemiş ancak Osmanlı devlet adamları ve Yeniçeri Ocağı'nın bu planı desteklememesi nedeniyle doğrudan bir ilhak politikasını sürdürememiştir. Bunun yerine, Osmanlı yönetimi Safevî Devleti'ni zayıflatmak için bölgedeki aşiretleri Osmanlı tarafına çekmeye çalışmış ve Safevîler üzerindeki baskısını artırmıştır.

Sultan Selim, Safevîler üzerindeki baskısını sürdürmüş ancak Osmanlı ordusunun yıpranmasını önlemek için doğrudan bir işgal politikası benimsememiştir." (Kantemir, 2001:180) 1516'da Osmanlıların başlattığı yeni askeri sefer, başlangıçta Safevî Devleti'ne yönelik planlanmış olsa da gelişen siyasi olaylar sonucunda yönü Memlûkler üzerine kaydırılmış ve Osmanlı ordusu Suriye ve Mısır üzerine ilerlemiştir (Kantemir, 2001:180). Buna rağmen, Sultan Selim'in Safevî Devleti'ne yönelik politikası son derece kararlı olmuş ve Osmanlı-Safevî mücadelesi uzun yıllar devam etmiştir.

Bu dönemde, Osmanlı-Safevî ilişkilerinde sadece askeri ve siyasi rekabet değil, aynı zamanda ekonomik boyutlar da önemli rol oynamıştır. Osmanlılar, Safevîler üzerindeki baskıyı artırmak amacıyla ticari ambargolar uygulamış ve Safevî Devleti'nin ekonomik gücünü zayıflatmayı hedeflemiştir. Jean-Louis Bacqué-Grammont, Osmanlı İmparatorluğu'nun doruk dönemini incelediği çalışmasında, Osmanlıların Safevîlere karşı uyguladığı ekonomik yaptırımları ve ticari kısıtlamaları detaylandırmaktadır. Bu ambargolar, Safevîlerin ticaret yollarını ve ekonomik faaliyetlerini olumsuz etkilemiş, bölgedeki güç dengelerini değiştirmiştir.

Ayrıca, Rudi Matthee'nin araştırmaları, Safevîlerin Osmanlı ambargolarına karşı geliştirdikleri stratejileri ve alternatif ticaret yolları arayışlarını ortaya koymaktadır.

Matthee, Safevîlerin Osmanlı ambargolarını aşmak için doğu yönünde ticaret ağlarını genişlettiklerini ve Hint Okyanusu üzerinden yeni ticaret ortaklıkları kurduklarını belirtmektedir. Bu çabalar, Safevîlerin ekonomik bağımsızlıklarını koruma ve Osmanlı baskısını dengeleme girişimlerinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. (Matthee, 223-255)

Saim Savaş ise, Osmanlı-Safevî ilişkilerinin ekonomik boyutunu ele aldığı çalışmalarında, iki devlet arasındaki ticari rekabetin ve ambargoların bölgedeki sosyal ve ekonomik yapıyı nasıl etkilediğini analiz etmektedir. Savaş, Osmanlıların Safevîlere uyguladığı ticari kısıtlamaların, Safevî ekonomisinde yarattığı zorlukları ve bu durumun Safevîlerin iç politikasına yansımalarını tartışmaktadır. Bu ekonomik tedbirler ve karşı önlemler, Osmanlı-Safevî rekabetinin askeri ve siyasi boyutlarının ötesinde, ekonomik cephede de yoğun bir mücadeleye sahne olduğunu göstermektedir. Her iki devlet de rakibinin ekonomik gücünü zayıflatmak ve kendi ticari çıkarlarını korumak için çeşitli stratejiler geliştirmiştir.

SONUÇ

Osmanlı-Safevî ilişkileri, yalnızca iki büyük devletin siyasi ve askeri çekişmesi olarak değerlendirilmemelidir. Bu mücadele, Anadolu'nun sosyal, ekonomik ve dini yapısını derinden etkileyerek, Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışını ve Safevîlerin İran'da kurumsallaşma sürecini belirleyen önemli bir dönüm noktası olmuştur. Safevîler'in, Şeyh Cüneyt ile başlayan bir tarikattan devlete dönüşüm sürecinde, Kızılbaş Türkmenler aracılığıyla Şah İsmail Anadolu'da geniş bir etki alanı oluşturmuştur. Gelişen süreç içerisinde bu hareket Osmanlı merkezî otoritesinin karşısında bir tehdit olarak algılanmıştır. Osmanlı yönetimi, özellikle Sultan Selim döneminde, bu tehdidi doğrudan ortadan kaldırmaya yönelik sert önlemler almış, Çaldıran zaferi ile Safevîleri askeri olarak zayıflatmıştır. Ancak bu zafer, iki devlet arasındaki mücadelenin sonu olmamış, aksine Osmanlı-Safevî rekabetini daha da derinleştirerek yüzyıllar boyunca devam eden siyasi ve mezhepsel bir ayrışmanın temeli olmuştur.

Safevîler, Anadolu'daki destekçilerini kaybetmemek adına Osmanlı topraklarına yönelik yoğun bir propaganda yürütmüş, Osmanlılar ise Anadolu'daki Kızılbaş nüfusunu kontrol altına almak için baskıcı politikalar geliştirmiştir. Bu süreç, Osmanlı Devleti'nin yönetim mekanizmalarını doğrudan etkilemiş, devletin merkezileşme sürecinde Safevî tehdidine

karşı sert önlemler alınmasına yol açmıştır. Osmanlıların Safevîler karşısındaki başarısı, yalnızca askeri zaferlerle değil, aynı zamanda Osmanlı yönetiminin Anadolu'daki Sünni kimliği pekiştirme çabalarıyla da doğrudan ilişkilidir. Yavuz Sultan Selim, Safevîlerle mücadelesini yalnızca bir savaş olarak değil, aynı zamanda bir mezhep ve ideoloji mücadelesi olarak görmüş, Osmanlı Devleti'ni Sünni İslam'ın en büyük koruyucusu olarak konumlandırmıştır. Bu durum, Osmanlı yönetiminin Anadolu'da daha sert bir merkezîleşme sürecine girmesine, dinî ve toplumsal kontrol mekanizmalarını sıkılaştırmasına neden olmuştur.

Safevîler açısından bakıldığında, Osmanlı karşısında alınan yenilgilere rağmen devletin varlığını koruyabilmesi, İran'da Şiiliğin kurumsallaşmasını hızlandırmış ve Osmanlı'dan farklı bir yönetim modeli geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Safevî Devleti'nin Osmanlılarla mezhepsel ayırım üzerinden kurduğu rekabet, İran'da Şii kimliğinin kalıcı bir devlet ideolojisine dönüşmesini sağlamış, bu da İran'ın siyasi ve toplumsal yapısında kalıcı bir dönüşüm yaratmıştır. Osmanlı-Safevî mücadelesi, yalnızca 16. yüzyıla sınırlı kalmamış, iki devletin varisi olan Osmanlı ve İran arasındaki ilişkilerde yüzyıllar boyunca devam edecek bir mezhepsel ve siyasi bölünmenin temelini oluşturmuştur.

Bu çalışmada incelenen tarihsel süreç, Osmanlı ve Safevî Devletleri arasındaki mücadelenin sadece bir güç savaşı olmadığını, aynı zamanda bölgenin toplumsal ve mezhepsel yapısını derinden şekillendiren bir olaylar dizisi olduğunu göstermektedir. Osmanlı-Safevî mücadelesi, Anadolu ve İran coğrafyasında siyasi sınırların ve kimliklerin nasıl biçimlendiğini anlamak için kritik bir örnek teşkil etmektedir. Bugün dahi, Osmanlı ve Safevî mirasının izleri, Orta Doğu'daki siyasi dengeler, mezhepsel ayrışmalar ve toplumsal yapılar üzerinde etkisini sürdürmektedir. Bu bağlamda, Osmanlı-Safevî rekabetinin yalnızca tarihsel bir çatışma olarak değil, günümüz siyasi ve toplumsal yapılarını anlamada temel bir anahtar olarak ele alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kazvini, A. (2011). *Safevî Tarihi* (Çev: H. Muhammetnejad). Ankara: Birleşil Yayınevi.

Paşazade, Â. (2017). *Tevarih-i Al-i Osman (Âşık Paşazade Tarihi)*. İstanbul.

Dedeyev, B. (2008). Safevi Tarikatı ve Osmanlı Devleti İlişkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 205-223.

Əfəndiyev, O., ve Musalı, N. (2017). Həsən Bəy Rumlu. (Ed. Q. Əfəndiyev & N. Musalı). *Əhsənü't-Təvarix (Tarixlərin ən yaxşısı): Hicri 807-985 / Miladi 1404-1578-ci illərin hadisələri haqqında tarixi salnamə*. Kastamonu: Uzanlar.

Görkaş, İ. (2009). Şah İsmail Hatayî'nin "Pir Ü Sultan-ı Âlem" Fikri ve "Kızıl Taç" Simgesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (49), 125-126.

Gündüz, T. (2018). *Son Kızılbaş Şah İsmail*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Hinz, W. (1992). *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd XV. Yüzyılda İran'ın Millî Bir Devlet Haline Yükselişi* (Çev: T. Bıyıklıoğlu). Ankara: Türk Tarih Kurum Yayınları.

https://www.academia.edu/1214186/Between_Venice_and_Surat_The_Trade_in_Gold_in_Safavid_Iran

Baharlı, İ. (2023). Sultan II. Bayezid-Şah İsmail Safevi İlişkisine Yakın Tanıklık: Birincil Kaynak Olarak İki Mektup. *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 27.

Kantemir, D. (2001). *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi I. Cilt*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Karadeniz, Y. (2015). Safevi Devleti'nin Kuruluşu Meselesi: Kızılbaşların Ortaya Çıkışı. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (3), 53-67.

Karadeniz, Y. (2019). Erdebil Tarikatı'ndan Safevi Devleti'ne Siyasallaşma Süreci ve Meşruiyet Meselesi, *Akademik Matbuat*, 3(1), 1-16.

Matrakçı Nasuh. (2015). *Tarih-i Sultan Bayezid* (Çev: M. Tulum). İstanbul, Arvana Kitapları.

Matthee, R. (2000). Between Venice and Surat: The trade in gold in late Safavid Iran. *Modern Asian Studies*, 34(1), 223-255.

Musalı, N. (2018). I. Şah İsmail'in İdarî-Askerî ve İctimaî-İktisadî Politikaları Üzerine Bazı Notlar ve Değerlendirmeler. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5(14), 1-46.

Solak-zâde. (1989). *Solak-zâde Tarihi*, (Çev: V. Çabuk). Cilt II, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay.

Söylemez, F. (2012). Yavuz Sultan Selim'in Taht Mücadelesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33) 63-86.

Sümer, F. (1999). *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Uzunçarşılı, İ. H. (1983). *Osmanlı Tarihi, II. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Yazıcı, T. (1993). Cüneyd-i Safevî. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/cuneyd-i-safevi>

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Onur AKKOÇ

Finansman / Funding

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder.
The author acknowledges that received not external funding support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.
The author declares that he have no competing interests.